TE-palvelut
tjänster | services

24.5.2021

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle (Tiistai 25.05.2021 klo 12.15 / VNS 3/2021 vp)

Pohjois-Pohjanmaan TE-toimiston lausunto Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022 – 2025

Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto (TE-toimisto) kiittää Työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua selonteosta. TE-toimisto keskittyy lausunnossaan erityisesti työllisyydenhoitoon liittyviin asioihin asiantuntijalausunnossaan.

Talouden haasteet työllisyyskehityksen valossa

Julkinen talous on koronapandemian jälkeen aiempaa heikommassa kunnossa. Pandemia on vaikuttanut ja vaikuttaa lähivuosien työllisyystilanteeseen sekä työllisyyspalvelutarpeisiin ja sitä kautta yhteiskuntamme talouden kokonaisuuteen. Myös kuluttajakäyttäytymisessä on tapahtunut muutoksia, joilla on vaikutuksensa työllisyyteen. Positiivista on, että kuluttajakäyttäytymisen muutokset voivat mahdollistaa myös uuden yritystoiminnan ja kasvun avauksia.

Pohjois-Pohjanmaan TE- toimisto on havainnut seuraavanlaisia vaikutuksia lähivuosien työllisyydenhoidon painotuksiin oman alueensa työmarkkinoiden pohjalta:
Keväällä 2020 koronapandemian käynnistyttyä työnantajat turvautuivat laajasti henkilöstön määräaikaisiin lomautuksiin. Lomautetuissa korostui nuorten - alle 35-vuotiaiden osuudet. Loppuvuoden 2020 ja alkuvuoden 2021 aikana työttömien määrässä on ollut aleneva suunta, mutta muutosvauhti on vielä kohtuullisen verkkainen. Kasvanut työttömyys on koskettanut kaikkia toimialoja, mutta koronan tuomat lomautukset ovat kohdentuneet erityisesti naisvaltaisiin aloihin (ravitsemus/kauppa).

Jokaisella työttömyyspäivällä on merkitystä julkiseen talouteen yksilötason ohella. TE-toimisto toteaa, että muutosturvan toimintamallien kehittämisellä on mahdollista tukea työstä toiseen siirtymistä. Tavoitteena tulee olla, että muutostilanteissa työttömyysjaksot jäävät mahdollisimman lyhyiksi. Myös määräaikaisten työsuhteiden vastaanottoon kannustaminen on tärkeää.

Kasvanut työttömyys kohdistuu valtaosin työntekijätason tehtäviin. Myös lomautukset kohdistuivat suuresti ammatillisiin perusosaajiin. Työttömien määrän (ml. lomautetut) voidaan ennakoida alenevan vähitellen globaalitalouden piristyessä, rokotesuojan laajetessa, liikkumisen ja kulutuksen vireytyessä ja elvytystoimien vaikuttaessa.

TE- toimisto painottaa sitä, että panostukset osaamisen kehittämiseen ovat muutostilanteissa tärkeitä, ja tässä työssä tarvitaan hallinnonalarajat ylittävien toimintatapojen kehittämistä ja osaamispalvelujen kohdentamista erityisesti niihin väestöryhmiin, jotka eivät perinteisesti hyödynnä koulutusmahdollisuuksia. Myös työssäolevien (erityisesti osa-aikatyössä olevat) osaamisen kehittämistä on tarpeen tukea.

Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeistä on varmistaa korkea osaamisen taso. Talouden kiihtyessä kysyntä osaajista kasvaa. Kasvun käynnistyttyä ajantasaisella osaamisella varustetut ammattilaiset ovat etuasemassa rekrytoinneissa. Tällä hetkellä työvoimalle on hyvä kysyntä ja avoimia työpaikkoja on hyvin tarjolla.

Pitkäaikaistyöttömyys on ollut maakunnassa nousussa jo pidempään. TE-toimiston näkemyksen mukaan koronapandemian heijastusvaikutukset näkyvät pitkäaikaistyöttömyyden kasvuna. Panostuksia

pitkäaikaistyöttömyyden alentamiseen tarvitaan tehostetusti ja tässä työssä tarvitaan myös sosiaali- ja terveystoimen palveluiden integraatiota työllisyyspalveluihin. Mikäli työuraa ei juurikaan pääse kertymään, työttömyys jättää jälkensä myös eläkkeellä olon aikaan toimeentulo-ongelmien näkökulmasta.

Tehdyt päätökset työllisyystoimenpiteistä

Hallituksen tavoitteena on nostaa työllisyysaste 75 prosenttiin vuosikymmenen puolivälissä ja kasvattaa työllisten määrää hallituksen työllisyystoimenpitein 80 000 henkilöllä vuosikymmenen loppuun mennessä. Hallituksen keskeisimmät hyväksytyt toimenpiteet työllisyystavoitteen saavuttamiseksi ovat muun muassa TE-palvelujen siirto kuntiin ja siihen liittyvä kannustava rahoitusmalli, työkykyohjelman laajennus, palkkatuen uudistaminen sekä jatkuvan oppimisen uudistus. Aiemmin linjatuista työllisyyttä vahvistavista toimista merkittävimpiä ovat mm. oppivelvollisuuden laajennus, työttömyysturvan lisäpäivistä luopuminen sekä pohjoismainen työvoimapalvelujen malli.

Pohjois-Pohjanmaan TE- toimisto painottaa sitä, että työllisyysasteen nostaminen on välttämätöntä Suomen julkisen talouden kestävyyden ja hyvinvointivaltion palvelutason ylläpitämiseksi ja turvaamiseksi tulevaisuudessa. Työllisyysasteen nosto edellyttää monia erilaisiin tilanteisiin kohdentuvia palveluja ja yritysten toiminnan tukemista ja rohkaisemista myös kansainvälistymään.

Työllisyyspalveluihin kohdennetaan siis lähivuosina mittavia muutoksia ja samaan aikaan työllisyyspalveluissa on kyettävä vastaamaan koronan aiheuttamiin haasteisiin. Jo käynnistyneissä työllisyyden kuntakokeiluissa merkittävässä roolissa ovat myös kuntien omat panostukset työllisyyspalveluihin. Yhdistetty kuntien ja valtion resurssien käyttö mahdollistaa parhaimmillaan myös koronan tuomiin haasteisiin vastaamisen. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että kunnat resurssoivat omalta osaltaan tätä työtä.

TE- toimisto korostaa sitä, että tulossa oleva työllisyyspalvelujen järjestämisvastuun siirto kunnille ei yksinään lisää työllisyyttä, mutta kannustavan rahoitusmallin kehittämisen myötä työllisyysvaikutuksia on mahdollista saada aikaan. Työllisyyspalvelujen tehtävien ja velvoitteiden vaikutuksia kuntatalouteen on toistaiseksi vaikea arvioida.

TE-palvelujen pysyvän palvelurakenteen suunnitteluun, projektointiin ja resursointiin niin valtakunnallisesti kuin alueellisesti tarvitaan panostuksia. Mittavat rakenteelliset uudistukset edellyttävät usein käynnistysvaiheessa erityisiä (osin päällekkäisiäkin) panostuksia, ja siten voivat aiheuttaa myös kustannusten kasvua. Varautuminen tähän on välttämätöntä. Uuden mallin käyttöönotossa voi olla viiveitä ja se voi vaikuttaa myös työllisyyskehitykseen.

Työvoimapalveluiden järjestämisvastuun siirto voi merkitä pienille kunnille ja rakennemuutoksista kärsiville kunnille melkoista taakkaa. Vuonna 2023 sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi siirtyvät hyvinvointialueille, jolloin kuntien tehtäväkenttä pienenee merkittävästi ja monet vaalikauden aikana linjatuista tehtävien ja velvoitteiden laajennuksista kohdentuvat hyvinvointialueille. Kuntien vastuu työvoimapalveluiden järjestämisestä on tulevaisuudessa moninainen ja mittava. Miten toimitaan niissä tilanteissa, joissa kunnan talous on heikentynyt oleellisesti, ja priorisointeja palveluissa on tehtävä; kehittyykö työllisyyspalveluihin jonkinlainen minimitaso tai ”takuu” kaikissa Suomen kunnissa.

TE-toimisto painottaa sitä, että huomiota tulee myös kiinnittää siihen, että mikäli pitkäaikaistyöttömyyttä ei saada alenemaan, se voi lisätä syrjäytymistä ja aiheuttaa toimeentulotukimenojen kasvua. Syrjäytymisen kustannukset ovat sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta mittavia ja niiden ennaltaehkäisyyn tulee kaikin keinoin pyrkiä.

Työllisyysasteen nostamiseksi tarvitaan toimia myös työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi. Liikkuvuuteen vaikuttavat monen politiikkalohkon toimet (esim. koulutus- ja asuntopolitiikka, liikennejärjestelyt) ja tähän tarvitaan kannustavia elementtejä.

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli

Pohjoismainen työvoimapalvelumalli on hallituksen yksi keskeinen uudistus työllisyystavoitteen kannalta. Palvelumallin toimeenpanoon lisätään työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle 70 milj. euroa vuodesta 2023 alkaen. Pohjoismaisen malliin suunniteltu resurssilisäys on mittava, mutta se ei välttämättä merkitse kovin suurta nettolisäystä TE-toimistojen nykyiseen henkilöstömäärään, koska TE-toimistoilla on ollut koronapandemian vuoksi määräaikaista lisäresurssia. **TE- toimisto kiinnittää huomiota siihen, ovatko uuden mallin toteutukseen varatut resurssit riittäviä.** Ratkaisevaa mallin toimeenpanon kannalta tulee olemaan mm. se, tullaanko lainsäädännössä edellyttämään fyysisesti kasvokkain tapahtuvia kohtaamisia, vai ovatko myös etäyhteyksin toteuttavat palvelut mahdollisia. Tehtävät tulevat kuitenkin joka tapauksessa lisääntymään vuoden 2022 alusta.

Jotta uudistuksen toimeenpano onnistuu, TE-toimiston näkemyksen mukaan on välttämätöntä kiinnittää huomiota myös siihen, että muut valmisteilla olevat työllisyyspalveluihin liittyvät toimet ja lähialojen uudistukset tukevat uudistusta.

Julkisen sektorin kustannusvaikuttavuuden strateginen kehittäminen

Julkisen hallinnon tuottavuutta ja kustannusvaikuttavuutta kohentavien toimien tavoitteena on luoda edellytyksiä koko julkisen sektorin kustannusvaikuttavuuden strategiselle kehittämiselle. Tässä työssä tehostetaan kuntien ja valtion tilahallintoa ja hankintatoimea sekä hyödynnetään digitalisaatiota.

Sote-palveluja uudistetaan aluepohjaisesti hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle ja työllisyyspalveluja puolestaan lähipalvelujen suuntaan ja kuntien vastuulle. Sote- ja työllisyyspalveluissa on yhtymäkohtia. **TE-toimisto korostaa sitä, että työllisyyspalveluiden ja sosiaali- ja terveystoimen palvelujen integraatio tulee varmistaa uudistuksen toimeenpanossa. Julkisen sektorin kustannusvaikuttavuutta on mahdollista lisätä, jos asiakkaiden palveluista muodostuu kokonaisuus, jossa huomioidaan jo tehdyt toimet asiakkaan palveluvastuun siirtyessä hallinnonalalta toiselle. Tämä edellyttää yhteisiä sopimisia ja yhteistä tietovarantoa.**

Valtion alueellista läsnäoloa, palvelu- ja toimitilaverkon uudistamista, monipaikkaista työtä ja toimitilastrategiaa edistetään hallitusohjelman tavoitteiden suunnassa yhtenä strategisena hankekokonaisuutena. Palvelu- ja toimitilaverkon uudistamisessa kantavina periaatteina ovat mm. digitaalisen kanavan ensisijaisuus sen ollessa mahdollista, eri viranomaisten palveluiden yhdistäminen samoihin asiointikokonaisuuksiin yhteistyössä kuntien kanssa, palveluiden tarjonnan nykyistä joustavampi järjestäminen ajan ja paikan suhteen todellista asiakastarvetta vastaavasti sekä joustavien ja monipaikkaisten työskentelymahdollisuuksien vahvistaminen mm. lisäämällä etätyöhön tarkoitettuja yhteiskäyttötiloja eri puolilla Suomea.

TE- toimisto toteaa, että em. linjaukset mahdollistavat kustannusvaikuttavuuden lisäämistä. Valtion ja kuntien tilojen yhteiskäyttöä on mahdollista lisätä ja samalla voidaan lisätä palveluiden saatavuutta esimerkiksi harvaan asutuilla alueilla. Tilojen yhteiskäytön ohella voidaan myös kokeilla eri hallinnonalojen yhteisiä henkilöstöresursseja.

Korona -pandemia on pakottanut julkiset toimijat kehittämään digitaalisia palveluitaan ja toisaalta asiakkaat ovat tottuneet käyttämään niitä aikaisempaa enemmän. Tätä kehitystä on hyvä hyödyntää jatkossakin, sillä digitaaliset palvelut tulevat olemaan keskeisessä roolissa julkisten palveluiden tehokkuuden, taloudellisuuden ja saavutettavuuden parantamisessa.

Valtakunnallisesti keskitettyjen palveluiden tuottamisessa tärkeää on, että hyödynnetään eri puolilla Suomea olevaa osaamista ja että toimintoja kehitetään yhä edelleen monipaikkaisuutta tukien.

Työperäinen maahanmuutto ja kotoutuminen

Maahanmuuttajien kotouttamiskoulutukseen, työperäiseen maahanmuuttoon, maahanmuuttajien kotoutumisen ja työvoiman maahanmuuton edistämiseen liittyvien tehtävien vakinaistamiseen kohdistetaan määrärahalisäyksiä. Myös työperusteisten oleskelulupien käsittelyä nopeutetaan ja sujuvoitetaan ulkomaalaislainsäädäntöä ja lupamenettelyjä kehittämällä.

TE- toimisto pitää tärkeänä työperäisen maahanmuuton toimintamallien kehittämistä. Suunnitelmassa esitetyt panostukset lisäävät yritysten mahdollisuuksia kasvuun osaavan työvoiman saamisen kautta. Tehtävä on haasteellinen ja mallin kehittämiseen tarvitaan eri toimijoiden sekä asiakkaiden välistä yhteistyötä. Yksi kehittämisen osa-alue on koulutuksen ja työelämän tiiviimpi, uudistunut yhteistyö.

Muita huomioita

Nuorten työllisyyden edistäminen: Koronan jälkihoidossa on erityistä huomiota kiinnitettävä lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä kasvavaan mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarpeeseen. Korona- pandemia on vaikeuttanut nuorten siirtymistä työmarkkinoille eikä etäopetus ole kaikille nuorille ollut toimivaa. Panostaminen nuorten palveluihin tuottaa pitkällä aikavälillä merkittävää hyötyä nuorille itselleen työuran luomisessa ja toisaalta työnantajille työvoiman saatavuudessa. Tästä syystä on hyvä, että nuorille matalan kynnyksen mielen hyvinvointia tarjoavat palvelut vakiinnutetaan Ohjaamoihin. Toiminnan vakiintuminen rahoitetaan 2,5 milj. euron määrärahasiirrolla julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden momentilta TE-toimistojen toimintamenoihin. Ohjaamo-mallin laajentaminen on myös tarpeellista, tällä hetkellä ohjaamoja toimii vain osassa kuntia hankkeina.

Maire Mäki
Johtaja, FT
Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto